

Igaz, hogy még ma is sok helyen érvényesül a nő alsobbrendűségét hirdető régi felfogás, mégis győztek a Máriák és győzött általuk egy rég elfelejtett jézusi igazság. Majdnem két évszázados pangás telt el azóta, hogy a nőkérdés komolyan felvetődött s ma a nő egyenjogú lett a férfivel és urától szabad. Ott van mindenütt, ahol addig „filozófiájától“ rettegtek, munkájától félték; nem veszítve semmit a női nem valóban különvonásaiból: a gyöngédségből, az anyaságból, a szeretetből, de szépségéből, vonzó bájából sem. Segítőtársaink, egyenértékű küzdő feleink lettek a nők az élet minden területén.

Az elmondottak bizonyítékául, hadd álljon itt egy 20. sz.-i nő világhírű vállalkozása. 1963. június 16-án a kozmosz újabb titkainak meghódítására indult a Vosztok 6 űrhajó, fedélzetén Valentyina Tyereskova pilótanővel. A világ előtt először ő igazolta a legbeszédesebben, hogy amit addig csak férfi adottságnak ismert az emberiség: tudás, akaratereő, elszántság, bátorság, kitartás — mind-mind megtalálható a nőben. A világ első űrpilóta nőjéhez intézi Fodor József, szépségében és tartalmában egyaránt megható, *Nő az űrben* című versét: Dicső út! Porba vert, vetett / Még tegnap! A rossz odalett: / Láncot, port a nő levetett, / Munkában társ, egy joga lett — / S most nézd a por, felhők felett / Utakra versenyt mint szegül, / Hallatlant, távont, űrt, teret / Egyedül szel: ki ért, füt, szeret. // Oh nagy század! Évezredét! / Túlnőtt iram! Mint lázbeszéd / S álom! S óh ember, újra szép! / Mint társ száll im a nő veled: // Csillag a csillagok közül! / Mint célt tár, intés cseng feléd — / S ámul a többi és nevet. / Nem, többé már nem egyedül — / Győző űr, rossz s minden felett.

„Nem, többé már nem egyedül — Győző űr, rossz s minden felett“, — a méltó társ, az egyenértékű tudás és segítőereő megtalálása feletti örömünk őszinte érzéseivel köszöntünk ma is benneteket, kiket a mártai sors ellen lázadó Máriák vezettek e szép tavaszi nap ünnepi fényéig. A zord világűr bár nem derülhet valamennyietek csengő hangja hallatán, arcotok tiszta mosolya nem ejtheti ámulatba az űr úttalan vadonát, mégis békés, boldog otthonok világában önfényű csillagok vagytok, melyek biztató tekintetekben világítanak, szerető szivekből melegséget dobognak, szépségükből életet bontanak, hogy benne újra szép legyen az ember! Amen.

SZÁSZ FERENC

ATYÁM, A TE KEZEIDBE TESZEM LE AZ ÉN LELKEMÉT

Lk 23,46

Jézus születése előtt 399-ben Szokrátesznek, Athén bölcsének, a város bírái elküldik a méregpoharat: az ifjúság megrontásának hamis vádjával halálra ítélték a hetven éves filozófust. Szokrátesz, — Pláton, a tanítvány szerint — „egész vídában, minden fölindulás, szín- és arcváltozás nélkül“ fogadja az ítéletet, zokogó családját, barátait ilyen szavakkal vigasztalja: „Mit csináltok ti csodálatra méltó emberek? ... Legyetek ... csendesen és viseljétek magatokat férfiasan ... azt hallottam ugyanis, hogy ájtatos nyugalomban kell meghalni.“ Így távozik az élők sorából az, akiről kortársai úgy vélekedtek, hogy az akkor élők közül a legderekább, a legbölcsebb és a legigazságosabb volt .

A felolvasott bibliai vers Jézus utolsó szavait tartalmazza. Legnagyobb tanítójuk mielőtt végleg lehunyta volna szemét a keresztfán, így fohászodik Istenhez: „Atyám, a te kezeidbe teszem le az én lelkemet...”.

Jézus után 1943-ban, a háborútól feldúlt Európában tizezrek pusztulnak el naponta, jeltelenül és nyomtalanul. Szeptember 8-án hajnalban az akasztófa alá vezetik Julius Fučík negyven éves cseh újságírót, antifasiszta harcost. Naplójában az utolsó sorok így örökítik meg búcsúját ettől a világtól: „Emberek, szerettelek titeket!”

Az ember mindig megborzong, ha haldoklók utolsó szavait hallja, olvassa vagy felidézi. Valamit várunk az életútjuk végére ért embertársainktól: hiradást, végső eligazítást, titkok megfejtését. Valamit, amit csak a halállal szembesülő ember fogalmazhat meg, életének kinyilatkoztatásszerű összefoglalásában, szent testamentumként. Kevés olyan parancs van, amely oly kényszerítő erővel bírna, mint a haldoklók végakarata. Az utolsó szavakból, — a kimondottakból és a lélek mélyén örök titokká dermedőkből — meg lehetne írni az emberiségnek egy új történelmét, mely nem az eseményeket mutatná be, hanem az azok sodrában élő ember megvalósult vagy beteljesületlen álmait, vágyait, eszményeit. A felhozott példák, a három más-más évezredben élt ember utolsó meghagyása, szellemi testamentuma jól érzékelteti ezt. Az a méltóság, mód, ahogyan halálukat fogadták bizonyítja: úgy ahogy az élethez tudás, hit, erő, bölcsesség és bátorság szükséges-geltetik, a meghaláshoz is szükségünk van teljes önmagunkra.

A legtöbb ember, ennek ellenére, nem szeret halandóságára, előbb vagy utóbb szükségszerűen bekövetkező halálára gondolni, kísértetiesnek és fölöslegesnek tartja a vele való foglalkozást, ha nem félelemből, akkor kényelmességből száműzi lelkivilágából ezt a kérdést. Epikurosz, az ókor egy másik híres bölcse ezt a gondolkodásmódot így fogalmazta meg: számunkra közömbös a halál, mert amíg élünk, addig amúgy sem létezik számunkra, ha pedig már meghaltunk, mi nem fogunk létezni. Tetszetős ez a logikai játék, de alapjában véve hamis. Jean Paul Sartre, századunk egyik nagy gondolkodója éppen az ellenkezőjét vallotta. Szerinte az élet és a filozófia legfontosabb és mindenekelőtt tisztázandó kérdése az öngyilkosság, vagyis az, hogy eléggé értékes és értelmes-e ahhoz az élet, hogy egyáltalán érdemes legyen a leélését vállalni? Minden más kérdés tisztázása csak ezután következhet a francia filozófus szerint.

Az igazság — mint legtöbbször — ebben az esetben is valahol középúton van. Az élet elsősorban azt kívánja tőlünk, hogy vele foglalkozzunk, de hogy ezt komolyan megtehessek, ahhoz számot kell vetnünk a földi élet és végességünk korlátaival is; hogy az életet helyesen tudjuk felbecsülni és bölcsen felhasználni, látni kell a halált. Aki ezt szem elől téveszti és nem készül rá állandóan, az életét nem irányítja csak elszenvedni, nem él, csak történik vele az élet.

Miképpen keressük hát a halállal való szembesülést, hogy abból a küzdelemből, amelyet félelme jelent, emberi méltóságunkban és öntörvényességünkben megerősödvé, győztesen kerüljünk ki, hogy utolsó szavunk majdan megkoronázhassa életünket? Melyik az a hit, bölcsélet, amellyel felvértezve nyugodtan várhatjuk és vállalhatjuk halálunkat? Egyáltalán: lehetséges-e ez vagy csak önámítás?

Az emberiség nagyjainak, az ember felemeléséért küzdőknek az élete és tanítása, de a köznapi élet is azt bizonyítja, hogy az ember ura lehet halálának. Nem is olyan nehéz a vak életszeretettől, élethez való ragaszkodástól a róla való hősies lemondásig eljutni. Emberi lelkünkben, lényünkben rejlik, hogy ahhoz, amit birunk minden erőnkkel ragaszkodunk. A legapróbb tárgytól kezdve a hatalomig a tudásig, az egészségig mindent igyekszünk megszerezni és megőrizni. Ra-

gaszkodásunk legföltettebb tárgya, mely minden birtoklásnak alapfeltétele is egyben, maga az élet, melyért az ember mindenét odaadja — ha szükséges.

Lelkünk ugyanilyen törvénye azonban az is, hogy ha valamit már nem értékelünk, igyekszünk megszabadulni tőle, és ha valamit nagyot megszeretünk, mindent készek vagyunk odaadni érte, hiszen nélküle — úgy érezzük — élni sem érdemes: meddő kinlódássá változik az, ami eddig reménnyel és örömmel kecsegtetett. Jézus példázatában a kereskedő, aki egy új igazgyöngyöt fedez fel, odaadja érte az összes addig gyűjtöttet, míg a szántóföldbe rejtett kincs megtalálója egész vagyonát feláldozza a föld tulajdonjogának a megszerzéséért. Az életről is könnyen lemondunk abban a pillanatban, amikor egy nála nagyobb, értékesebb kincset fedezünk fel, ami veszteségünkért kárpótol, sőt — úgy érezzük — lelkünk egyenesen kényszerít erre, hiszen Jézus szavával: „mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri, lelkében pedig kárt vall?” (Mk 8,36). Az élet és a halál törvénye ugyanaz: amikor valami, hitünk szerint, értékénél és céljánál fogva megérdemli azt, hogy áldozatot hozzunk érte, akár a legnagyobbat is, habozás nélkül megtesszük.

Szokrátesz megtarthatta volna életét, ha szóban vagy hallgatólagosan-elmenekülve, pénzbírságot fizetve, — beismeri a hamis vádat. Nem tette: számára a becsület, a lelki tisztaság többet jelentett a hátralevő életnél. Így magyarázta ezt még hallgatóinak: „a halált talán nem is nehéz elkerülni, polgárok, sokkal nehezebb a gonoszsgót. Ez gyorsabban fut, mint a halál. Engemet most, a lassú öreget utolért a lassúbb, a halál, vádlóimat pedig, kik heves véreűek és gyorsak, a gyorsabb, a gonoszsg. Én most általatos halálra ítélve távozom el, azok pedig az igazságtól gonoszsgra és igazságtalanságra ítélve távoznak. Én megnyugszom az ítéletben... s nem haragszom én sem vádlóimra és elítélőimre.“ Julius Fučík naplójának a címe a 20. sz. értelmiségének nehéz és felelősségteljes helyzetére világít rá. Az akasztófa alól, halálából kell megüzennie, átmentenie hitvallását a jövőnek: „Emberek, szerettelek titeket!“ Életének tragikuma ölt testet e pár szóban: mert gyilkosok közt nem akart néma cinkos maradni, a fasizmus áldozatának a szolgálat boldog jelen ideje helyett, a mártírum múlt idejében kell értelmet adnia életének. Ő sem tehet másként, mert békében vagy háborúban szabadon vagy kényszer alatt, csak az él és hal meg értelmesen és emberhez méltóan, aki megtalálta az eszményt, álmot, célt, hitet és szolgálatformát, amely többet jelent számára pusztá fizikai létél. Ezért szól, kötelez el minden vállalás, amelyet ünnepléses pillanatokban könnyes szemmel elmondunk Isten és ember előtt, holtig tartó hűségre. Aki igaz szívvél szeret valakit vagy valamit, az ha nem élhet azzal, akit vagy amit szeret, — mert többet nem tehet — meghal érte. Ebből a lelkületből fakad minden szolgálat, példás emberi élet, amelyet a múlt és a jelen felmutat.

Az új gyógyszer, életét kockáztatva, ezért próbálja ki először önmagán a lelkiismertes orvos; gyermekét az égő házból kimenteni ezért rohan az édesanya; hazája védelmében vagy igazságos ügyért harcolva ezért vérzik el boldogan a harcos, amikor a zsoldosok meghátrálnak; ezért ír verset a megásott sirgödör szélén is a költő, megálmodva halálát és leírva azt az őt túlélő versben, börtönudvar, hajnali csendjébe, mielőtt szemét bekötnék; ezért kiáltja bele pár szavas jelmondatát a mindenkori lázadó. A világ, a természet magában hordozza a hősiességet, s ezt az Isten által beleoltott tulajdonságot az ember viszi diadalra, amikor öntudatosan és szolgálva éli meg, ha kell, halálát is.

Éz az örök emberi példa Jézus életében így fogalmazódott meg, hogy 2000 éven át semmit sem veszített ragyogásából és példázateréjú szépségéből. Sokan haltak meg hősiesebben, mint Jézus, előtte vagy utána, szemrebbenés nélkül és vakmerően, de annyi — életéből folyó következetességgel, — és emberien, mint ő,

senki. Jézus nem látványos hős, fél a haláltól, és nem a vértanúság kedvéért hal meg, élni szeretne. Jeruzsálem, életének álma és vágya, vonzza és hívja prófétái lelkét, s ő, amikor virágvasárnapján oda bevonul, bár érzi, hogy ott a halállal lesz találkozása, a végső, döntő győzelem reményével lépi át kapuját. Ejszakára elrejtőzik, a veszélyt elkerülni igyekszik, és nem kihívni maga ellen; de ha éjjel gyötörödvé imádkozik is Istenhez, hogy távoztassa el tőle a mártíromság keserű poharát, a reggel őrhelyén, tanítás közben virrad rá. Érzi, tudja, kimondja: a lelke készen áll bármilyen változásra, de teste, a gyarló emberi test, még erőtelen. Miután elárulják és elfogják, mintha megnyugodnék. Nem mond látványos búcsúbeszédet és nem tiltakozik a vád ellen, utolsó óráit majdnem teljesen az Atyával, az Istennel való beszélgetésre, imádkozásra szenteli. Kétség is gyöttri, magára hagyatottnak is érzi magát, hogy aztán utolsó szavával megnyugodva visszatárljon Istenhez: „Atyám, a te kezéidbe teszem az én lelkemet.“

Úgy érzem, talán az evangéliumok legszebb lapjai azok, amelyek Jézus halálát mondják el, mindenesetre a legdrámaibbak. A példa erejével hatnak ma is, megtanítanak arra, a Mester példáját követve hogyan kell vállalnia a keresztény embernek a halált. A hős mártíruma csodálatunkat kivívhatja, a bölcs értelmileg meggyőzhet az élet semmiségéről vagy az erény halhatatlanságáról, de igazi megnyugvást nem nyújt: távol áll — életével és halálával egyaránt — a hús-vér embertől. Jézus golgotai útja emberibb: félelmünk és reményünk is közel áll hozzá, ő utat mutat számunkra a halál útján is, de — aki az igazi, az ember Jézus követőjének vallja magát, annak ki kell ezt mondania — ő sem vált meg minket a haláltól. Jézus nem értünk, önmagáért, prófétái lelkének és életének épségéért, Isten ügyéért és országáért halt meg. Minket a példa erejével, hitünk megerősítésével szolgál: de életünk és halálunk nem lehet utánczás, a sajátunknak, személyiségünk legmélyéből fakadónak kell lennie mindkettőnek, legbensőségesebb ügyünk, egyedül ránk és Istenre tartozik.

Jézus búcsúszavai, akár élete is, Istenre mutatnak, rá hívják fel a figyelmünket, feléje irányítják hitünket és reményünket. Jézusnak a Getsemáné kertben mondott imádsága, az „Atyám, ha akarod, távoztasd el tőlem e pohárt; mindazáltal nem az én akaratom, hanem a tiéd legyen!“, a meghalás keresztény dialektikájának nevezhető, melyben a félelem és megnyugvás az élő hitben békül ki egymással, oldódik fel az Isten akarta előtti meghajlásban. Tanítása a természéhezért elpusztuló búzagról, a halál és az élet kozmikus, természeti és erkölcsi távlatait, összefüggéseit villantja fel. Megbocsátó szavai, melyekben nem elítélőit és kivégzőit kárhoztatja, csupán azok tudatlanságát, a felebaráti szeretet érzelemgazdagságával emelkednek Marcus Aurelius római császár és sztoikus filozófus közömbös bölcsessége fölé.

Ma, amikor Jézus halálára emlékezünk, az utolsó napok, órák és percek eseményeit, szavait felidézzük és a saját mulandóságunk tudatával is szembesülünk, nagypéntek tanításának összhangban kell lennie bennünk a jézusi tanítás és evangélium egészével. Ő a hit és vallás szerves tartozékának, feltételének és fokmérőjének tartotta azt, hogy az ember halálában is elsősorban Istenre tekintsen: a vakmerőség és félelem fölé emelkedve, Istenre támaszkodva keresse és őrizze meg — a végső percben is — méltóságát. Káténk arra tanít, hogy Jézus, útmutatása által, amellyel Isten igaz ismeretére és szeretetére vezet, számunkra „út, igazság és élet“. Igazsága, 2000 év bizonyítja, ma is rendíthetetlen alapokon, kősziklán nyugszik, tartalmat és célt ad a 20. sz.-i vallásos ember életének is. Az ő útján járunk, s jó tudni, felidézni, emlékezetbe vésni: ahogy ennek az útnak a kezdetén és nehéz állomásain velünk van Isten, utunk végén sem hagy magunkra, atyai jóságának ölébe hajthatjuk majd nyugovóra csendes pihenésre, megfáradt fejünket. Amen.

Sokszor vagyunk úgy az életben, hogy a részleteknek nem tulajdonítunk különösebb jelentőséget. A nagy kérdések háttérbe szorítják, árnyékba borítják őket, mondanivalójukat későn ismerjük fel. Pedig ezek nélkül a részletek nélkül nem lehet teljes a valóságról alkotott képünk: gyakran többet árulnak el önmagukról és másokról, az életről, mint a nagy szavak, az ünnepélyes kijelentések. Így vagyunk az evangéliumokkal is: azt hisszük, tökéletesen ismerjük őket, annyira aprólékosan, hogy már semmi újat nem mondhatnak. Hogy mennyire nem így van ez, akkor bizonyosodik be, amikor egy szó, egy kifejezés, egy mondat, amely fölött százszor siklottunk át a megszokás érzéketlenségével, villanásszerűen új összefüggéseket tár fel előttünk, más megvilágításba helyez addig egyoldalúan megítélt eseményeket.

Mindenki jól ismeri Jézus megfeszítésének történetét. A nagypénteki tragédiának minden szereplője meghitt ismerősünk, szinte kívülről tudnánk idézni minden szót, ami akkor elhangzott. A keresztfeszítés jelenetében mégis van egy olyan mondat, jelenet, amely — gondolom — sokak figyelmét elkerülte eddig. A Jézus kivégzésén résztvevő katonákról van szó, nagypéntek legjelentéktelenebb, leginkább árnyékban maradó szereplőiről, a halálos ítélet arcnélküli végrehajtóiról. Kik voltak ezek az emberek, mit gondoltak, mit éreztek a keresztfá alatt? Az evangéliumok csak sejtetik, egy mondatban utalnak rá: „minekutána pedig megfeszíték őt, eloszták az ő ruháit sorsot vetvén.”

Az evangéliumban gyakran felbukkannak a katonák, ha csak a római sas háttérből fenyegető, közvetetten jelentkező sötét és fenyegető árnyként is. Az volna a természetellenes, ha nem így lenne: a római birodalom, akárcsak az ókor többi nagyhatalma, a hódításon és erőszakon épült fel, középpontjában a hadsereg állt. Palesztinában is megszokott látvány a római katona, mint minden provinciában, Jézus naponta találkozott vele és tanításában is felbukkan alakja. A kaperneumi százados, aki szolgálja meggyógyítását oly mély hittel és alázattal kéri, Jézus rokonszenvének örvend, példaképül állítja honfitársai elé. A gőgös, a hódító jogával élő katonával szemben, aki arra kényszerítheti a szembejövőt, hogy egy mérföldre elkísérje őt, málhait cipelje, Jézus az engedelmisséget ajánlja, sőt a felebaráti szeretet jegyében azt kívánja tanítványaitól: legyenek útítársai két mérföldön át. A viszony a zsidó lakosság és a római katonák között azonban meglehetősen feszült. A történelmi feljegyzések szerint, egymást érik a lázadások, a véres merényletek s nem maradnak el az ugyanilyen megtorló intézkedések sem.

A légiók gyakran használták kardjukat: e csatákhoz képest Jézus kivégzése kockázatmentességében szinte unalmas feladat lehetett számukra, amit a megszokottság beidegződöttségével, közömbösen hajtanak végre. Hogyan is ismerhették volna fel, hogy egy világtörténelmi jelentőségű esemény résztvevői és tanúi? Más se volt tudatában ennek a jelenlevők közül, miért éppen ők lettek volna kivételek? Jézust nem ismerték, nem sajnálták, nem is gyűlölték. A feladat, amellyel megbízták, veszélytelen, zsákmányra semmi esély; inkább unalmukat elűzni, mint Jézus ruháinak valódi értékéért veszik elő a keresztfá alatt a kockát, megvárni, amíg az áldozat kiszerved.

Éppen ez a részvétlenség, közömbösség a végtelenül döbbenetes ebben a történetben. Két olyan világ találkozik a keresztfá alatt, amelyeket semmi sem fűz egymáshoz. A katonákat sem Jézus ártatlansága, sem személye, sem tanítása nem érdekelte, a legelemibb emberi érzés is hiányzott belőlük Jézus iránt. Oriási